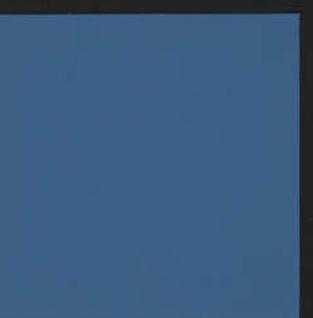
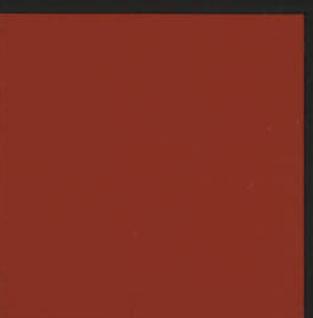
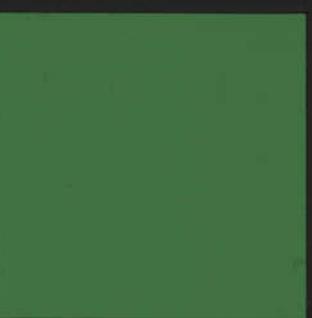
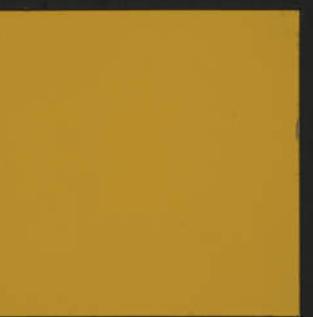
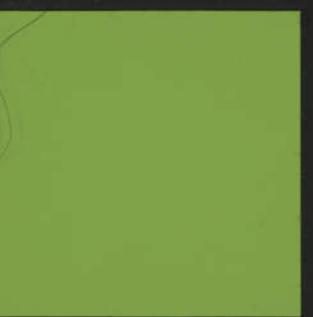

colorchecker CLASSIC

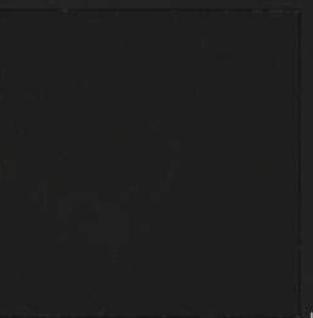
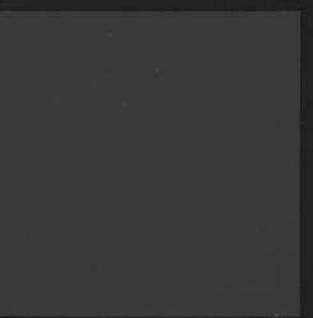
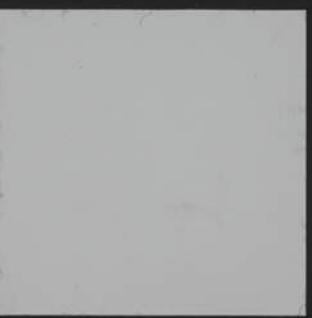
+

+

+

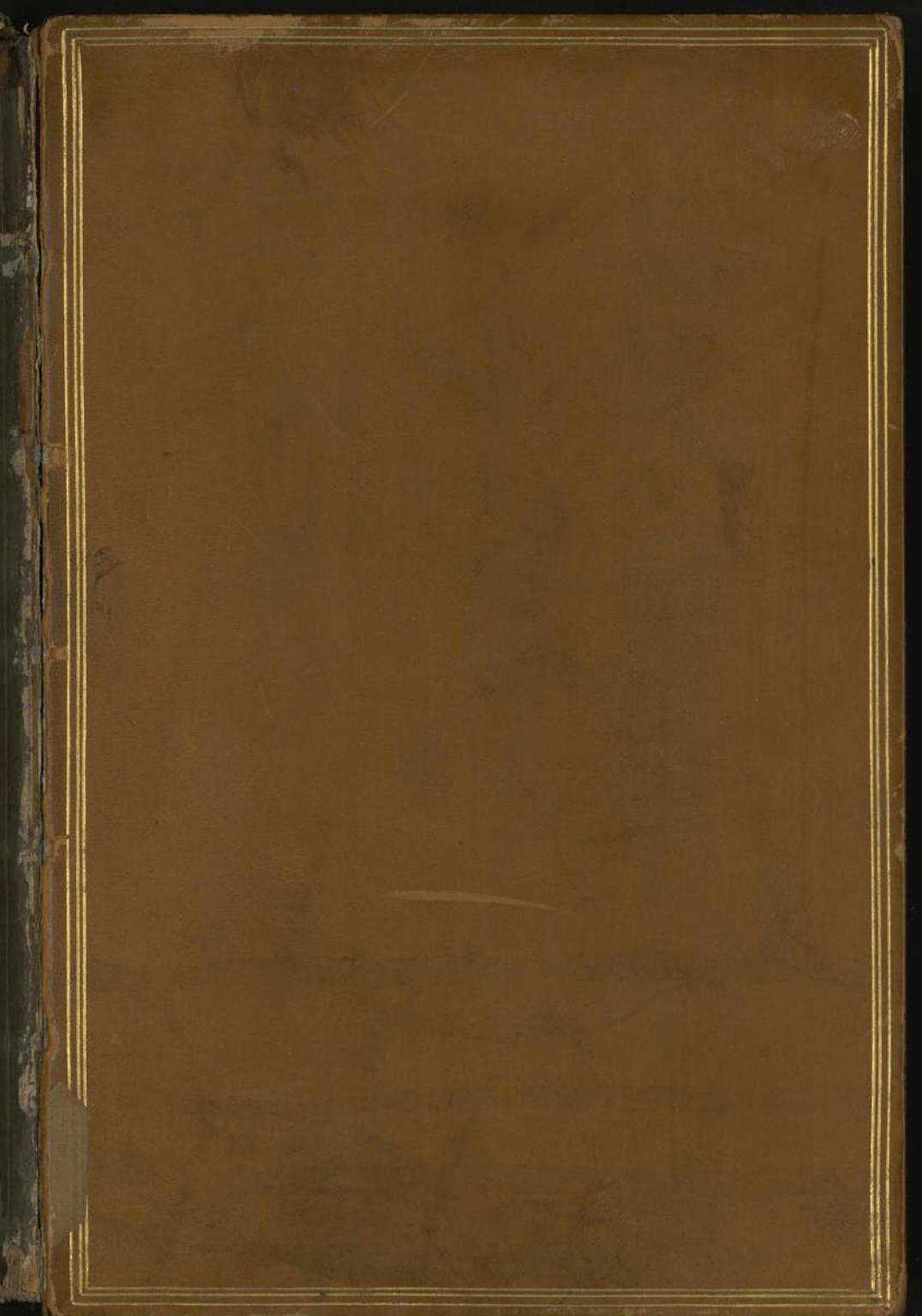

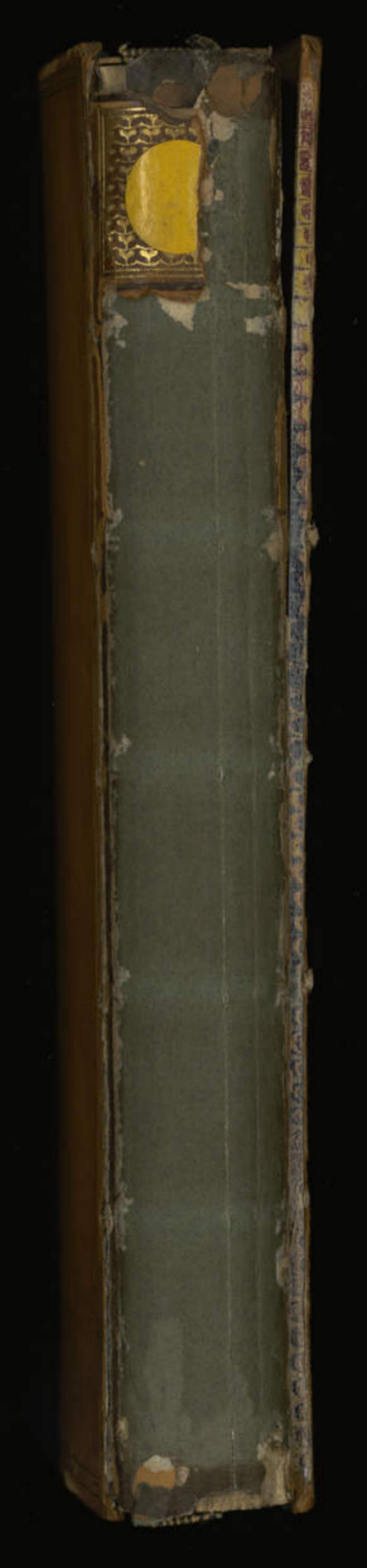
+

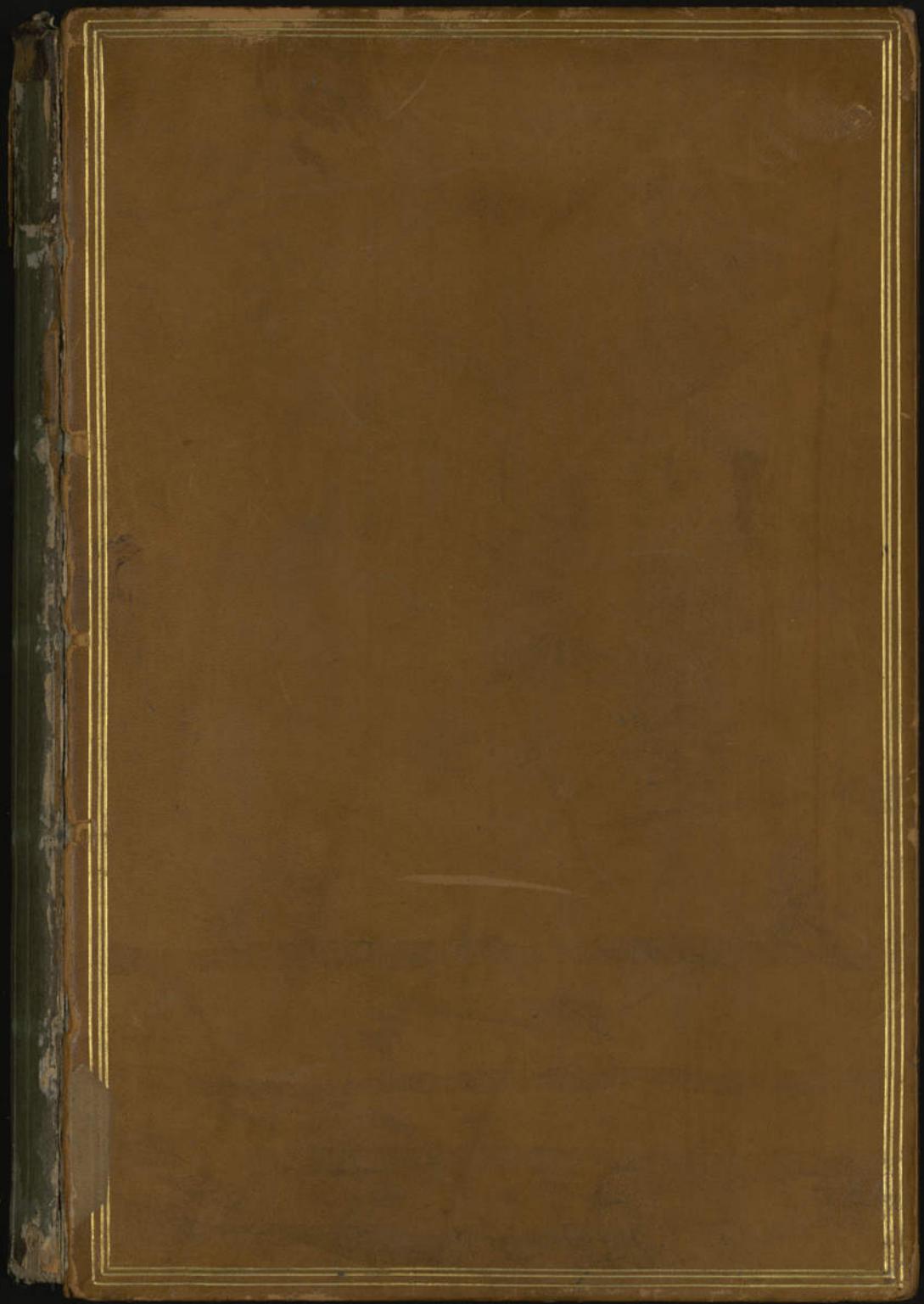
x-rite

mm

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
(cm)

12517

X

XV^l Stück n° ~~102~~

1202

Inc 1202

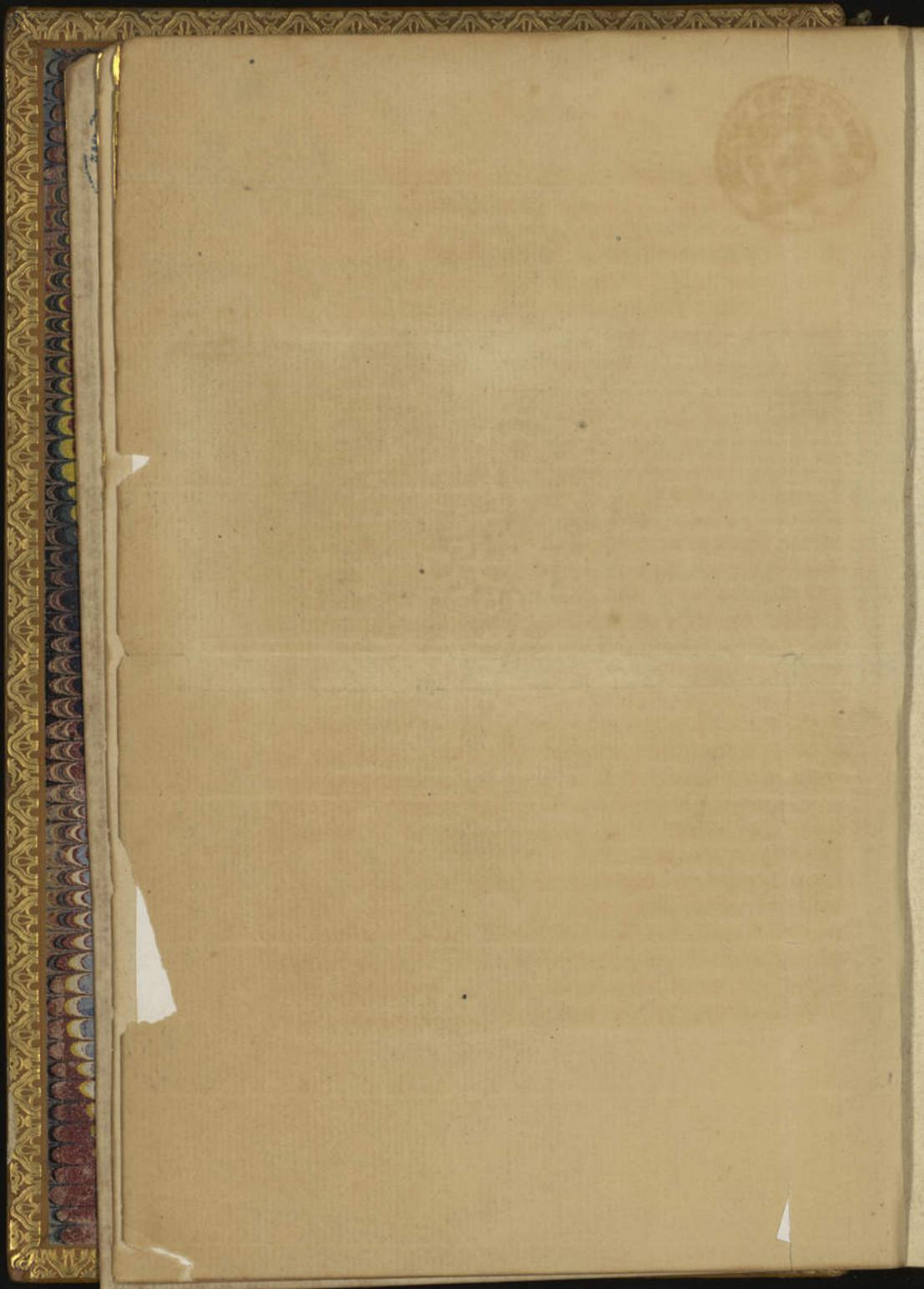
- 1.- Speculum animae peccatricis.- Paris, Antoine Caillaut, circa 1483.
C 5564. Pell 4315
- 2.- Stella clericorum.- [Paris, Antoine Caillaut, ante 19 XI 1488]
C 5648. Pell 10765
- 3.- HUGO de SANCTO CARO.- Speculum ecclesiae.-
[Paris, Philippe Pigouchet, circa 1490]
C 5315. Pell 6148
- 4.- MANCINUS (Dominicus).- Carmen de passione
Christi.- [Paris, Philippe Pigouchet, c. 1490]
C 3811. Pell 7446
- 5.- WIRECKER (Nigellus).- Speculum stultorum.-
[Paris, Philippe Pigouchet, circa 1490]
HCR 16215 . Pell 11834
- 6.- Cordiale quattuor novissimorum.- [Paris, Philippe Pigouchet, circa 1495]
C 1730. GW 7500

XVe S. n° ~~1102~~

1202

peculum dīc peccat:
stella Clevicorum Spec. eccl. bū de vest. Saru
passio ~~Rei~~ metridi
peculium Itultani
de peculioru nonnullis ~

pccv 3

1

Stella Aetiorum

Io Brunelli

Dno p[ro]p[ter]e

Nunc Vt mor Lethi

Odisse f[er]m Nerb[us] est

Dans & yo plus
Dorland & Dantz

Domini hugonis primi cardinalis ordinis predicatorum tractatus amissimus qui speculum ecclesie inscribitur: incipit feliciter

De numero/ordine/et significacione sacerdotalium vestium
Rubrica prima

Icit apostolus ad ephesios vi. Induite vos armatura dei: ut possitis stare aduersus insidias diabolique. Hec armatura est vestis sacerdotalis significativa septemplicis virtutis representativa septem vestium christi: quibus induitus fuit tempore passionis. Primum ergo vestimentum quo induitur sacerdos est amictus quo caput tegitur: significans salutem que per fidem tribuitur. De hoc apostolus ad ephesios sexto. Haleam salutis assumite. Et representat illud cooperatorium quo velabant iudei faciem christi dicentes. Luce. xxii. Et Mathei. xxvi. prophetisa nobis christe/ quis est qui te percussit? Secundum vestimentum quo tegitur corpus a sursum usq; ad deorum est veste alba:qua sacerdos induitur: et significat spem que ex gratia prouenit ecclesie sursum: et ex meritis ecclesie deorum. De hoc dicit apostolus ad romanos viii. Spe enim salvi facti sumus. Hoc representat vestem albam in qua illusit herodes christum luce. xxiii. Tertium vestimentum quo sacerdos induit est corrigia vel cingulum. Per hanc significatur iustitia cuius duo sunt brachia inter se costringentia/ scz declinare a malo et operari bonum. De hoc ysaie xi. Et erit iustitia cingulum lumborum eius. Hec corrigia representat flagellum quo pylatus cecidit christum. Jo. xix. Quartum vestimentum quo sacerdos induitur est manipulus qui in leua ponitur: per quem fortitudo designatur qua contra aduersa debellatur. De hoc dicit apostolus. Fortitudo est virtus retrahens impetus aduersitatis. Iste manipulus representat funem quo ligatus fuit iesus a iudeis comprehensus. Unde io. xviii. Comprehenderunt

2

et ligauerūt eum. Quintū vestimentū quo sacerdos induit
tur est stola presbiteri sive orarium diaconi: quod habet duo
brachia pendentia que significant prudentiā et tēperantia
vnde apo.ad tytū.ii. Hobrie et iusse et pie viuam⁹ in hoc se
culo. Hec stola reputat ligamentū quo ligatus fuit iesus ad
colunā. Sextū vestimentū quo sacerdos induit⁹ est casula
per quā significat caritas. nā sicut casula cōtegit cetera ve
stimenta: sic caritas cooperit multitūdinem p̄fōr. hec casula
representat purpureū vestimentū quo milites circūdederūt
iesum.io.xix. Veste purpurea circundederunt eum. 1

De accessu ad altare.

v Iso numero ordine et significatione sacerdotalium
vestit⁹: nūc videndū est qualiter ad altare accedēdū
est dicit̄.enī.iii.regū.vii. q̄ salomō fecit altare eneū. et in exo
do.rrv. mōyses fecit labiū eneū de speculis mulierū in quo
lauabāt se sacerdotes in introitu tabernaculi. in labio eneo
sonoro: significatur confessio: in altari eneo mētis amaritu
do. in speculis mulierū vite sāctorū cōsideratio. Sacerdotes
vero anteq̄ ad altare veniāt. p̄ cōfessionē se abluāt. per ama
ritudinē mētis se purget: per cōsiderationē vite sāctorū se
informēt. De primo. ysa.ii. Mūdamini q̄ fertis vasa dñi. De
secundo i ep̄la ad co.ith. v. Expurgate vetus fermentū. De
tertio ad hebreos xii. Habentes impositam nubem depona
mus om̄ne pondus vt nō circundet nos p̄t̄n. Cū ergo veni
rit sacerdos ad altare vestimentis suis induitus: incinēt se
deuote dicendo orationem

d Eus qui de indignis dignos facis de iniustis iustos
de peccatoribus sanctos; mūda cor et corpus meum
ab om̄ni contagione et sorde peccati. et fac me dignū et stre
nuū sanctis altaribus tuis ministrum. et concede vt in hoc
altari ad quod indignus accedo meum votum atqz sacrifici
cium tibi sit acceptabile michiqz et omnibus pro quibus of
fero te miserāte proficiat ad salutē. Per christū dñm nostrū

a.ii.

hanc orationē dicere debet cū silentio. et cū erexerit se: dicat
Confitemini dñō/ rc. Ego reus et indignus cōfiteor deo. rc.
Respondetur a choro vel ministris. Misereatur rc. Et post
confiteor dicat sacerdos iterū. Misereatur vestri/ rc. Absolu-
tionē/ rc. Semp in uno loco ante altare stās dicat p̄ces sub-
sequentes. Deus tu cōuerlus vivificabis nos/ rc. Dñde no-
bis/ rc. Dñe exaudi/ rc. Oremus. Aufer a nobis q̄s dñe ini-
quitates nr̄as: vt mereamur puris mentibus introire ad sā-
cta sanctor̄. Cū erexerit se osculetur primo diaconum et po-
stea subdiaconū dicendo. habetis pacis osculum: vt apti sitis
sacrosancto altaris dñi ministerio. Deinde osculetur tecum
supra altare si habeatur: et si nō hēatur osculetut altare in
medio altaris. Sequit̄ tūc. H̄t nomē dñi benedictū. ex hoc
rc. Adiutoriū nostrū/ rc. hoc facto. Sequitur introitus missæ
H̄c quia dicit apo. ad titū ii. Dbiecro/ rc. Ideo primū ope-
rat fieri obsecrations. scđo oratōnes. tercio postulatōnes. et
quarto gratiarū actiones. Ideo tota missa distinguit̄ seu di-
vidit̄ in quatuo: partes. Prima pars missæ est ab introitu
vslz ad. Te igitur. et hec vocatur obsecrations. Secū-
da a. Te igitur vslz ad pater noster: et hec vocatur orōnes.
Tertia pars est a pater noster vslz ad collectas: et hec
vocat̄ postulatōnes. Quarta pars vslz ad Ite missa est:
et hec vocatur gratiarum actōnes. De prima pte missæ
dicendum est. Primo eius initū est introtius. et hoc signi-
ficat vasicinia sanctorum prophetarum / desideria patrum
desiderantium filium dei incarnādum, in cuius rei signum
in prima dominica aduentus domini cantat ecclesia istum
introitum. Ad te leuaui. et verūculum. Dias tuas et cetera
cum. Gloria patri/ rc. quod designat opera eorum. Tripli-
catur autem introtius in diebus festiuis in laudem trinita-
tis. et dicitur semel in vigilia cum. Gloria: in laudem incar-
nationis. Dicitur enim in diebus aliis bis in laudem diui-
ne et humane nature: que in persona filii sunt unte. Sed

3

Sciendū est q̄ in quibusdam diebus festiis dicitur introitū
perfecte & imperfecte. Primo: quia perfecte ecclesia dēū lau-
dat pfecta laude. secundo dicitur imperfecte: q̄ imperfecta
est om̄is laus vite. tertio modo dicitur perfecte: q̄ perfecta
est laus patrie.

De Iyri eleysō

Equitur Iyri eleysō. quod triplicatur propter lau-
dem trinitatis. Et priō dicit̄ ter Iyri eleysō in lau-
dem patris. secundo dicitur christe eleysō ter in gl̄am filii
et tertio dicitur ter Iyri eleysō in honorē sp̄is sancti. Dicit̄
autem nouies: propter nouē ordines angelōp. Et est notā:
dum q̄ tres lingue in missa dēū laudant. scz. greca. latina.
hebreia. Greca est enī cū dicitur ter Iyri eleysō. Iyri enī idē
est q̄ christus. el deus. leys miserere. on nobis. Unde. Iyri
eleysō. tantū sonat. D christe deus miserere nobis. Hebreia
lingua est alleluya. q̄ alleluya tantū sonat quantū laudare
in latino. eya inuisibilē. et hec interpretatio ponitur ab Au-
gustino in glosa psalterii. Amē interpretatur fiat: et hoc cū
dicitur per om̄ia secula seculorū. Item interpretatur vere.
vt in euangelio. Amen dico vobis. Latina lingua/ vt oratio
nes: et hoc post Iyri eleysō.

De Gloria in excelsis deo.

Equitur. Gloria in excelsis deo. que ē laus angelorū
et sic cantauerūt in natali dñi. Et dabit dici in me-
dio altaris: q̄ angelus qui pastorib⁹ nativitatē dñi nūcia-
uit dixit luce. ii. Ecce euāgeliss⁹ vobis gaudiū magnū quod
erit oī pplo. Sacerdos vero dicens gloria in excelsis deo. ge-
rit vices illi⁹ angeli. Chorus r̄uidens gerit psalmā illius mul-
titudinis: de qua dicit̄ ibidē. Facta est multitudo laudantiū
dēū et dicentiū gloria in altissimis. per quod rep̄tant̄ my-
stica veterū patrū expectantiū incarnationē dei. Cantatur
aut̄ alleluya nō gl̄ia: q̄ habebat sp̄em liberatiōis. De expe-
ctatione dicitur in psal. xxvii. Expectate eū. 2c. De sp̄e libera-
tiōis dicit̄ in psal. In te spauerūt p̄es nostri: et liberasti eos
a. iii.

Item est sciendū q̄ cantica leticie sicut alleluya et Gloria i
excelsis deo nō cātantur a lxx: bīqz ad pascha. quia illud tem
pus significat babylonīcā captiuitatē: in qua iudei captiuas
ti suspēderūt organa sua: et dixerūt. Quomodo cantabim⁹
canticiū dñi in terra aliena: post gloria in excelsis deo vertit
se presbiter ad populu: dicens. Dñs vobiscū. et de ruth. ii. sum
ptū es. Hooz enī salutauit messores. dicens. dñs vobiscū. i.
domin⁹ sit vobiscū. i. petitionibus vestris det effectū Episco
pus aut̄ dicit. par vobis. q̄ est spūalis vicarius christi. q̄ hoc
verbū discipulis suis dixit Jo. xi. Hensus est. In prelēti des
tur nobis par pectorib⁹: in futuro par eternitatis. De his
duobus Jo. xii. Pacem reliquo doble: pacē mēa do vobis.
Chorus r̄ndet. Et cū spū tuo. qđ sumptū est a paulo ad titū
Et est sensus. Dñs qui i ore tuo est sit in corde tuo. Postea
dicit sacerdos. oremus: in s. gnū q̄ dñs dixit discipulis suis.
Drate me intretis in temptationē. Deinde intendit sacerdos
orōni que semp terminatur in noīe filiū: q̄ nō valet oratio q̄
nō fit in noīe mediatores. Et notādum est q̄ oīis oratio diri
gitur ad patrē vel ad filiū: nulla aut̄ ad spiritū sanctū. Et
hec est ratio. q̄ spūs est donū. et a dono nō petitur donū. sed
a largitōre doni. Petitur aut̄ a patre vel a filio: cū spirit⁹ sa
ctus ab utroqz procedat. Vnde ad patrē et filiū dirigitur si
mul oratio: tanq̄ ad datorē: sed non ad spiritū sanctū. q̄ est
donū. Item notādū q̄ si dirigatur oratio ad patrē in qua
fit mentio de filio: tunc debet dici. Per eūdem vt in illa ora
tione. Deus q̄ de bē marie virgīs. Si aut̄ dirigaē oīis ad fi
liū: tūc debet dici. Qui viuis et reg. vt in ista orōne. De⁹ q̄
virginale aulā. Si vero in fine orōis q̄ dirigit patri fiat me
tio de filio. tūc debet dici. Qui tecū viuit et re. Vnde ver⁹
per dñm dicas cū patrē presbiter oras. vt ibi. Concede nos
famulos tuos. Si xp̄m memores: per eūdem dicere debes
vt ibi. Deus qui de bē marie virgīs vtero. per. eū. Si xp̄o
loqueris: q̄ viuis dic quoqz patri. Qui tecū cū sit collecte s.

4

nis in ipso. i. xp̄o. ut ibi. De q̄ virginalē aulā bte marie vir
ginis i qua hitares. Et enī x̄eies nostras q̄s dñe/ rc. vsqz
sicut tuus.

De epistola.

f Initia orōne sequitur epistola: que significat doctrinā
aplorū. et elegāter precedit orō: q̄ legit̄ lu. x. Rogate
dñm messi: s: ut mittat oparios in messē suā. Legit̄ enī epis-
tola q̄slqz de eplis pauli. q̄nqz de cronicis. q̄nqz de actibus
aplor̄z et de apoc. De pabolis vero salomonis nūq̄ et de pphe-
tis nūq̄. nec de quiqz libris moysi. q̄ in illis pmittebat tpa-
lia: in cuius rei signū lectiones terminātur in graue accentū
In nouo testamēto spūalia promittuntur et eterna: in cuius
rei signū euangeliū et epistola termināt in accentū acutū.

p Dā eplam sequit̄ responsoriū: qd̄ De Responsorio
ptinet ad opa actiue vite. Et bene cogruit hoc nomē
respōsonū actioniū: q̄ opa rūsident p̄dicationi. Vocatur aut̄ a
quibulda graduale sive gradale. eo q̄ significat gradū virtu-
tis iuxta illud. Administrare in fide virtutē. in virtute sciaz in-
scia patiam. in patiētia pietatē. i pietate fraternitatē amo-
rem. in fraternitatē amore caritatē. 96 De alleluia

p Dā responsoriū sequitur Alleluia: significat gau-
dium ineffabile quod ecclesia dei habet in laude dei.
Post alleluia sequitur versus qui significat operationē que
debet coniugi laudi. quia dei nō bene laudat: qui bene ope-
rari cessat. Alleluia repetitur cū neumate. et significat lau-
dem patrie. Significatur autē per sequentiā id est per neu-
ma. Hnde in antiquis sequentiis sunt verba incognita: quia
ignotus est nobis modus laudādi deum in patria

De tractu.

Notandū q̄ in diebus ieiunior̄ sicut in qua-
dragesima cantatur tractus pro Alleluia in quo notat̄ lon-
ga expectatio sacerdotum patrū. et iudeorū captiuatorum affli-
ctio designatur

De euangelio.

p Dā sequit̄ euāgelium: quod lecturus diaconus su-
nit lībrum de altari in quo significatur q̄ euāgelīū
a. iii.

est verbū dei: qđ per altare significatur secundū illud exo. xx
Altare de terra facetis michi. Diaconus autē inclinat ipsū
super sinistrum humerū in quo significatur qđ p̄dicatio xp̄i
de gentili populo transiit ad iudeam. Isaiæ. xx. in diebus illis
saluabitur iuda. In quibusdā locis crux precedit euangeliū
in signū qđ p̄dicator debet seq̄ crucifixū. vñ dñs dixit petro. se
quere me io. xxi. Precedunt autē duo cerei qđ predicatorēs de
bent habere noticiā vtrīqz testamēti. precedit etiā qñqz
vnius per qđ significatur qđ iohānes ante xp̄m missus est. et
thribulum cum thure significat orationem cum deuotioē
quam tūc maxime debet habere quilibet fidelis in audiēdo
verbū dei vel diuinū sermonē. Debet autē in alto legi: qđ
doctrina euāgeliū oēs alias debet precedere. vnde aplūs ad
hebre. vi. Let neminē ducit ad perfectionē: euāngelium autē
operatur salutē oī credentil. Sed notandū qđ subdiaconus fe
rens pulvinar ante diaconū in ip̄o facto representat qđ di
gnus ē operari⁹ mercede sua. mat. x. et apo. prime ad corin
tix. Si spūalia bobis seminauius nō ē mirū si carnalia ve
stra metamus. Quod autē subdiaconus librū et pulvinar
reportat significat qđ p̄dicator debet in bono opere vitam
suā deo offerre vnde ad collocti. ix. omne quodcunqz faciūt
aut in verbo aut in opere oīa in noīe iesu christi facite. Dia
conus autē volens legere euāgeliū primo salutat populi di
cens. Dñs nobiscū: i quo significat se p̄pare pro eis: vt dñs
sit cū eis: in quo reddit eos attentos in audiēdo verbū dei
Chorus riserit et cū spū tuo ac si diceret tecū sit ad dicendum
Deinde diaconus facit signū crucis in libro ac si diceret cru
cifixū p̄dico. vnde aplūs ad cori. v. nō dicam me scire inter
vos nisi iesū xp̄m et hunc crucifixū. i. p̄dicamus bobis cru
cifixū. Deinde facit crucem in pectore ac si diceret crucifixū
credo. vnde apostolus ad corin. ii. non dicam me scire in
ter vos nisi iesū christum crucifixum. Tercio autē fa
cit crucem in frōte ac si diceret non erubesco crucifixū. vnde

apo. ad gala. vi. michi aut̄ absit gloriari nisi in cruce dñi no-
strī. Deb̄z enī in alto legi ad aquilonē q̄i predicatur infide-
libus. vnde isa. xliii. dicā aquiloni. rc. Item per hoc significa-
tur q̄ armati esse debemus doctrina euangelica contra dia-
bolū per aquilonē significatū. vnde cāticorū. lvi. surge aqui-
lo veni aust̄ perfla ortū meum. rc. audientes debent enim
stare quasi parati ad p̄leūm pro fide xp̄i seruanda. vñ. lv.
xxii. qui non habet gladiū vēndat tunicā et emat eū. Item
debent deponere baculos q̄r dicitur. mat. v. qui percusserit
te in maxillā prebe ei et alia. Dic̄is aut̄ p̄o amatoribus hu-
ius mundi recedere. quia dicitur iere. xviii: maledictus hō q̄ i
confidit in hoīe. Item lecto euangelio debent se signare: ne
diabolus a cordibus eorum semen verbi dei surripiat.
vnde in euangeliō. Luce octauo. Nobis datum est nosse mi-
sterium verbi dei. Postea illis qui sunt in choro ostenditur
clausus: quia sequitur ibidem. Ceteris autem in parabolis
de sacerdote legitur in mal. ii. labia sacerdotis custodiunt
scientiam/ et legem exquiram de ore eius.

Nunc incipit credo in unum deum:

In quo significatur q̄ ea debemus credere que audiimus
in euāgeliō predicare. vnde. apo. ad ro. x. Fides ex auditu au-
ditus autē per verbum dei: post vertit se sacerdos ad popu-
lum monēs eum ad orādū r̄ dicit. Dic̄emus: in signū q̄ ips
dixit discipulis suis lu. xxii. orate rc. tūc incipit chorus offeren-
torum in quo significat se consentire fidei et orationi sacer-
dotis: post hoc sacerdos volens ministrare accipit hostiam
que debet esse panis triticci. vnde versus. Hostia sit munda
sit candida sitq; rotunda. Azima de tritico sit integra digna
q; scripto. secundum q̄ dominus cōparuit se grano frumen-
ti cadēti in terram. Item accipit vinum in signū q̄ ips fuit
pro nobis racemos in torculari crucis pressus. vnde in psa.
lxii. vestimenta tua sunt sicut calcantū in torculari. Deinde
accipit aquā que in tanta quātitate debet appōi ut a vino

valeat absorberi in signum q̄ eccl̄ia debet incorporari xp̄o
nō xp̄s eccl̄ie. ie. Dñ dicit augu. nō mutabis me in te sicut ci-
bū carnis tue: sed tu mutaberis i me. in pane corpus xp̄i de-
signatur in vino designatur sanguis: in aqua populus rep̄-
setur. dñl apo. ad phili. r. vi. aq̄ multe: ppl̄i multi. Itē p̄ hoc
q̄ sacerdos post offertoriū lauat manus suas significat mū-
dicia mētis et co:poris quā debet habere ministrator tāti sa-
cramēti. vñ psa. i. Lauamini et mudi estote, postea daē thus
i quo significat q̄ deuotionē debet habere homo i orādo. iere.
xviii. maledict⁹ homo q̄ facit op⁹ dei negligent⁹. Et sciendū
est q̄ hec pars de qua dictū est solebat i primitiva eccl̄ia ap-
pellari cathecumino. u. dñl diaconus lecto euangelio solebat
clamare. exite cathecumini: q̄a sacerdos secretū incipit. et ra-
tio huius fuit: q̄a illi erant absqz sacramēto baptismi; quod
fundamentum cuiuslibet sacramenti est.

p. **D**ī si hoc dicit sacerdos inclinato capite ate altare. In
spiritu humilitate. qđ sumit de tertio daniel. posse
eleuato capite eleua versus altare et oscula illud in signū
q̄ per passionē cristi reconciliati sumus. postea vertit se sacer-
dos ad populi secreto dicēs: orate p̄ me fr̄es et ego p̄ nobis.
et ibidem ego pro te rogaui patrem meū: in quo significatur
eccl̄ia fuisse de iudeis. Sacerdos dicit secretū qđ ē iuxta nu-
merū orōnū ass̄ eplaz p̄missar. Dicit autē ea secrete qđ xp̄s
secrete orauit ut dicitur mat. xxvi. paēmū si fieri potest trans-
seat a me calix iste. Finitis secretis sequitur per oīa secula
sc̄l̄xii. In quo designatur q̄ post suscitationē lazari christ⁹
apte predicavit. Post hec salutat ppl̄i dicēs. Dñs nobiscū
et monet mētes habere ad diuinā cū dicit sursum corda. postea
dicit prestationē que sic appellatur: quia precedit principale
sacrificium. Sūt autē decem prefationes canonice. Prima
de trinitate. secunda de nativitate. tertia de quadragesima.
quinta de cruce. sexta de resurrectione. septima de ascensione.
Octava de spiritu sancti missione. Nona de beata virgine

6

Decima de apostolis. In fine autē p̄fationis orat sacerdos
ut laus sua angelorū laudibus societur. Chorus autē cātāt
Sanctus. sanctus. ostendens se cōformari angelis.
et sumitur de psa. vi. vsqz ad illum locum. Osanna in excel
lis. quod sumitur de math. xx. Dicitur autē ter sanctus: pro
pter personarum trinitatē. Hunc dominus: propter essen
tiae unitatem. Osanna: id est obsecro salua. 10

De secunda parte missæ

Iso de hac parte que dicta est: consequenter dicendū
est de secunda parte q̄ secundū apostolū dicit̄ obsecra
tiones. Hec pars dicitur q̄sqz secretū, et hoc ideo q̄a i secretō
dicitur. Aliq̄do canon esse dicitur: q̄a ibi sūt mīta yba a san
ctis patribus instituta. Aliquando dicitur sacrificium: pro
sui parte digniori. Sacerdos incipiens te igitur debet se in
clinare ante altare significans q̄ petrus inclinauit se dum
prosperit in monumento. et sic inclinatus debet incipere. te
igitur. et sic precedenti parti continuatur. tu es sanctus do
minus. Igitur clementissime pater rogamus te per iesum
christum filium tuum dominum nostrum. et cetera. ut bene
dicas hec dona: hec numerā: hec sancta sacrificia illibata. Di
cuntur enim dona: quia dantur a superiori. ia. ii. Omne da
tum optimum. 2c. M̄nera dicuntur: quia offeruntur ab in
teriori vel mittuntur nobis. Sacrificia dicuntur: quia pro
peccatis nostris offeruntur. 11.

Fuit autem tres crucis super hec tria verba. et hoc
multis de causis. Prima est in reuerētiā trinitatis
cuius potentia fit conuersio panis et vini. Secunda in figu
ram triplicis unionis in acceptione salvatoris. Tertia i me
moriā trine crucifixionis. Prima fuit in voluntate perse
quentium. de qua math. xxi. collegerūt p̄tifices. et cetera.
Secunda fuit in voce clamantium. de qua math. xix. At
illi magis clamabant: crucifige eum. et cetera. Tertia fuit

in crucifixione manuum et pedum de qua. Luce xlii. Crucifire
runt eum. Sacrificia illibata id est in corrupta. non quia sub
stancia panis et vini non possit corrupti. sed quia corpus et sa-
guis filii dei non potest corrupti. ita quod substantia panis et
vini virtute verborum transmutatur in carnem et sanguinem chri-
sti. Hunc psal. Non dabitis sanctum tuum videre corruptionem. Ter-
mina autem huius pars canonis et incipit secunda. Imprimis i quod
oratur secundum apostolum ad titum ii. pro his qui in subiungi sunt possi-
ti. Oratur autem et pro principe spirituali et terreno. Spiritualis
habet gladium verbi dei ad repellendos hereticos. terrenus ha-
bet gladii ferri ad ferendum contumaces. De his duobus
dicitur luce xxi. Ecce gladii duo hic sunt. 12

I Equitur tertia pars/hec scilicet. Memento fannulorum
tuorum/et. In qua oratur pro viuis. in qua oratione de-
bet orationi attendi per ordinem caritatis. Primo vero orat sa-
cerdos pro papa et matre. sedo pro parentibus spiritualibus. tertio
pro seipso et pro amicis suis viuis noiatim. quarto quidem
pro astatis. quinto autem pro si populo christiano. Nec nimis ora-
re debet ne generet scandalum in plebe. quod dicitur. Mathei. xviii.
De hoc illi per quem scandalum venit. Nec nimis cito debet
percurrere quod non debet offerri sine sale. id est sine discretione et de-
uotione. Hec sunt verba scoti questione penultima quolibetos
rum artium. ii. quasi circa finem de modo quem debet obseruare sa-
cerdos in memento sue missae: tam pro viuis quam pro defunctis
Dignitas domine oblationem istam specialiter acceptare pro
illis pro quibus nos tamen specialiter teneri offerre et in eo gra-
du in quo nos tamen teneri pro eis. Et si in speciali teneatur ad
aliquem vel ad aliquos: tutius est quod sub conditione oret. si
tibi placet domine. 13

I Equitur quarta pars/sez. Communicates. In qua fit
memoria sanctorum apostolorum et martyrum et soli isto-
rum: quod cum hoc sacramentum sit sacramentum amoris in hunc sacra-
menti mysterio debet fieri solum memoria de ipsis in quibus

apparuit signū veri amoris. in aplis antē apparuit per affectionē temporaliū. in martiribus per corporum tormenta. De primo. mathei. xix. Ecce nos reliquim⁹ oīa. De secundo dicit̄ sapie. iii. Et si corā hoībus tormenta passi sunt. rc. Terciū natura aut̄ hec pars per dominū nostrū. Sicut enim per filiū oīa facta sunt: ita per ipm oīa h̄st̄ esse reparata. Et terminando nō debet dici amen scđm quodā: quia angelorū chorus scđm quodā sacro misterio assistens respondet. Amen. 14

s equitur quīta pars scđ. h̄ac oblationē acceptabili benedictam. rc. benedictā dicit̄: q̄ a deo sp̄uāliter beneditur in virtute partus fructus virginis marie. Itē per istā hostiā b̄ndicionē celestem assequimur. Rationabile dicit̄: q̄ in illa acceptamur deo. Siunt aut̄ quinqz crucēs. Prima super benedictā. secunda super ascriptā. tertia super rastam. quarta super corpus. quinta super sanguinē. Tres prime sunt communēs pani et calici. quarta appropriat̄ pani quinta calici. Tres prime significant tres dies quibus dñs predicauit post dominicā in ramis palmarū. vel triduū quo ip̄s sepultus quieuit. vel tria loca corporis in quibz christus passus est. sc̄i. icet manus pedes et latus. due vero sequētes significant q̄ christus passus est in corpore et anima. vel hec siunt in signum q̄ christus habuit quinqz vulnera 15

p Ost̄ hec īcipit sexta pars ibi. Qui pridie. rc. In qua sunt multa notabilia et diligenter attendenda. Primum est: quia dicit qui pridie anteq̄ pateretur. Comunio sacramenti corporis et sanguinis dñi. die cene post comeditionem agni pascalis fuit in signū quod sacramenta legalia vmbra erant: hec autem veritas. et adueniente veritate debent cessare vmbre. Item hoc sacramētum institutū fuit cū christus ad passionem ire voluit: ut mentes apostolorum fieri informaret. et vt causa ultimo audita melius memoria comendaretur. Secundum notabile est quod dicit. Accipit panem et tradidit eis sacramētum corporis sub specie

panis et vini, non sub specie agni ne iudicare videamur / de
more legali agnū offerentes Tertium notabile est quod di-
cit eleuatis oculis in celum. Per hoc enim quod christus in celum
levavit oculos: nobis insinuavit se habere a patre quicquid
habet et quod in principio operis nostrorum debemus oculos mentis
dirigere ad dominum / tamquam ad actorem omnium honorum operum. Quar-
tum notabile est quod dicit, gratias ages deo patri qui ipsum
incarnari misit, et qui per ipsum mundum redemit, et qui per
ipsum mortem nostram et causam mortis destruxit. Quintum
notabile est quod dicit benedixit. Benedixit enim benedictio celesti et virtute verbi, quia convertitur panis in substanciali corporis Christi et vini in sanguinem virtutem verbi. Sextum nota-
bile est quod dicit: fregit. quia sic fit confectio virtute istorum
verborum hoc est enim corpus meum. prius est panis fracto per
conuersio: ergo dominus prius fregit quam consecravit. sed ecce
ecclesia prius consecrat quam frangat. ergo aliter facit quam christus
In hoc ergo delinquit: quod absit. Alii dicunt quod benedixit
prius, et fregit postea dicendo hec verba / hoc est corpus meum
et tunc fregit illud. et ita prius fuit fractio quam conuersio: et sic
obviatur, ergo ecclesia delinquit. Sed dicendum est quod ecclesia
non delinquit, quia christus post benedictionem et conuersione
fregit: licet ordo vestrum alter lovet. Septimum notabile est
quod dicit, accipite et manducate. in quo figuratur duplex man-
ducatio. scilicet sacramentalis et spiritualis. in sacramentali recipimus cor-
pus Christi. in spirituali vero incorporamur mystico corpori Christi
quod est ecclesia. sacramentalis conuersio est honorum et malo-
rum: spiritualis est tantum honorum. Palma non proficit. secundum quod
dicit apostolus ad Corinthios. xi. Qui manducat idigne corpus meum
et sanguinem bibit: iudicium sibi manducat et bibit. Ille autem in di-
gne recipit: quod sacramentaliter et non spiritualiter recipit. Sacra-
mentalnis manducatio est significata per hoc quod dicit manducate. spiritualis: per hoc quod dicit accipite. hoc est enim cor-
pus meum. et quidquid demonstratur per hoc pronomen hoc

8

aut est corpus aut panis. nō panis. qz sic false diceretur hoc
est corpus meum. Item nō corpus qz non sunt adhuc verba
dicta virtute quorū fit translatio. Solutio. Quidā dicit de
quibus fuit magister Petrus manducator sive cornelior qz
quādo totum dictū est. totū factū est. totū dico hoc est corp⁹
meū. Et potest poni tale exemplū. Qui dicit littus per se: so
lum littus intendit. et qui dicit arare intendit. sed qui dicit
littus aratur. alium sensum intendit. scilicet opera perditur
A simili. qui dicit. hoc est: non fit transmutatio. similiter qui
dicit corpus per se. adhuc nō fit trāmutatio. Sed qui dicit
totū insimul. scz hoc est corp⁹ meū: tūc fit trāmutatio. Dico
tū qz aliud est esse nomē vel verbū. et aliud est esse dictū sicut
dicit aristotiles i scđo topicoz. qz aliud est significare: et aliud
est dicere hoc nomē homo significat hominē dicere aut cōsi
gnificare. i. cū alio significare. Vnde dictio est inquātum di
citur aliquid de aliquo vel cum alto. vnde dictio est perfecta
constructioni ordinatio. Vñ cū illud pronomē ponitur per
semē est proprie oratio. sed est compōstio in orōne. Vnde nō
oportet querere demonstrationē huius pronominis ut pno
men. sed ut dictio. Vnde cū in pronunciatione huius prono
minis hoc sit panis: tū nichil omnis demonstrat illud quod
tota oratio facit scz verū corpus xp̄i quod ibi ē qz tota oratio
dicta est. sic ergo quando totū dictū est factū est. i. corpus xp̄i
verū est. et ibi sub specie panis et vīni totus xp̄us est. sed cor
pus xp̄i ibi est per connexionem. sanguis per conuersionem.
aīa per coniunctionē. deitas per vniōnē. sed deitas in persona
filii persona enī pris ibi nō est. nec persona spūsacti: qz nō sūt
vnite huāne nature cuius vniōnis rōne dicit ibi esse deitas.
sola enī persona filii vniuit sibi humānā naturā. vnde persona
filii ibi est. Deitas autē ibi est tota integrā et pfecta p essētiā
potētiā: nō p p̄tia sicut in oī creatura. tū nō sunt ibi sub sac
ramēto et rōne sacramēti pat et spūsactus in persona. sed sola
persona filii rōne pdicta. Sequitur. simili modo. rc. In qua

clausula sunt multa notabilia eodem modo quo in primo. Dicitur autem in eadem clausula. hic est enim calix sanguinis mei. virtute quorum verborum fit conuersio vini in sanguinem christi in calice sub specie vini. sed sanguis per connexionem: corpus per conversionem. anima per coniunctionem: deitas per unionem. Sed quod ritur si sit sacramentum si non apponat vinum? Ad quod dicendum est quod sic. sed non plenum sacramentum. quia sub specie panis est sacramentum corporis tantum. Sed si aliquis omittaret vinum scienter ad inducendum forte heresim: non esset sacramentum. Si autem aliquis per obliuionem vel negligentiam dimiserit vinum debet reincipere a simili modo: et prius ponere vinum. Discunt tamen aliqui quod minus malum est scandalum generare: quam veritate tanti sacramenti pretermittere. Sed non debet dimitti veritas propter scandalum. Nam si vinum non apponatur in quo intelligitur veritas: non potest vere dici hoc sacramentum commixtio corporis et sanguinis. et. Sed si non apponatur aqua: non ideo est minus sacramentum. sed illi qui ea dimitunt per obliuionem: peccant venialiter. qui per negligentiam mortaliter. et grane est ad corrigendum. Sequitur. noui et eterni testamenti. quia ex effusione sanguinis christi testamentum accipimus eterne hereditatis. De hoc testamento dicitur Iu. xxi. Dispono vobis regnum sicut disposuit michi pater: ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Sequitur. misterium fidei. quia sine fide non fit hoc sacramentum. quia sine fide non potest aliquis plene intelligere hoc sacramentum. Sequitur. quotiescumque feceritis in mei memoria facietis. id est in memoria mee passionis et mortis. Unde paulus ad corin. x. Quotiescumque corpus christi manducaueritis et sanguinem eius bibueritis: morte domini annuntiabitis. Notandum est quod illa crux quae sit super panem cum dicitur Benedic fratribus: significat quod christus passus est in anima. unde totus passus est secundum animam et corpus: ut totum hominem redimeret. 15

L Equitur septima pars. Unde et memores. in cuius pilis

9

cipio dicitur beate passionis: et debet sacerdos manus extē-
dere ad modū crucis. Et sequitur. necnō ab inferis resurrec-
tōis. et tūc debet illas parū erigere: in signū q̄ christus in
victus leo resurrexit a mortuis. Sequitur tertium. sed et in
celis gloriose ascēsionis. et debet tūc illas erigere in lignū q̄
dīs et homa ascendit in celos: et sedet ad dexterā dei patris
Sequit̄. hostiam sanctā. hostiam purā. hostiā immaculatā.
panē sanctū vite eterne et calcicē salutis ppetue Dicit autē
xpus hostia pura: q̄ cōceptus est sine pētō. dicē autē panis
vite eterne: q̄ est refectio āgelorū. calix salutis ppetue: q̄ r̄ps
et refectio vel affectio hoīm. Potest aut̄ aliter exponi. ut dis-
catur hostia pura: q̄ r̄ps oblatus est ut nos liberaret de fe-
ditate originalis pēti. hostia sancta: q̄a vulnerat⁹ est ut p̄fice-
ret sacramēta quibus ūcti ūcti ecclēsia. hostia immaculata
q̄a m̄rtiu⁹ est ut nos liberaret a morte eterna. Panis vite
eterne: q̄ est nostrū viaticū quās via. calix salutis ppetue: q̄ ē
refectio mebriās patriā. Fuit aut̄ quīqz crucēs iuper hostiā.
tres prime debent sup̄trāqz speciē fieri. quarta iup̄ speciē
panis. quīta sup̄ spectē vini. Quinqz aut̄ fuit crucēs i lum-
ma: q̄a quīqz fuerūt effusiones lāguinis crīsi. Prima fuit i
circūcīsōne. lu. ii. scđa in sudore. lu. iii. tercia in flagellatione
quarta in crucifixione. quinta in lateris lanceatione. 17

1 Equit̄ octaua pars scđ. Supra quā propicioꝝ. Et
sunt i ista pte due clausule. In prima sut duo nota-
bilia: q̄ ibi noiantur tres p̄s veteris testamenti. Iclz. abel.
abrahā: melchisedech. i quibus sacramētū altaris p̄figura-
tur. In scđa clausula dicit per manus angeli in subline al-
tare tuū in cōspectu diuine maiestatis tue. Et exponit ver-
bū istud tripliciter. Primo sic. Dm̄ps iube hoc. i. panē trans-
mutari in subline altare tuū. i. in corpus et sanguinem filii
tui. q̄r corpus dictū est altare scđm illud. Altare de terra fa-
ctis michi. Sequit̄. p manus angeli tui. i. p operationem
filii qui dictus est angelus. psa. Magni consilii angelus.

b.d.

ecundū litterā. Secunda expositio est talis iube hoc .i. cor-
spus christi misticū per hoc id est p ecclesiā militatē pferri
et associari in sublime altare .i. in ecclesia triūphante que di-
citur altare scđ illud leuitici. Ignis in altari meo sēper ar-
debit. feruore caritatis in ecclesia triūphantī. et hoc per ma-
nus angeli tui .i. per operationē et virtutē filii tui . Tertia
expositio est talis. O tu deus hec vota et orōnes iube pfer-
ri .i. presentari in sublime altare tuū .i. in presentia curie cele-
stis et in conspectu diuine maiestatis tue et per manus an-
geli tui .angeli enim vota nostra offerunt deo. unde tho. xii.
dicit raphael ad thobīā. Cū orares obtuli orationē tuā dño
In fine autem dicitur corpus et sanguis. et fit una crux su-
per corpus et alia super sanguinē. prima significat martyri
um xp̄i secunda significat martirīū sanctorum . 18

¶ Equitur nona pars .i. memēto in qua oraē pro defun-
ctis et in eodē ordine orandū est in hoc memēto sicut
in alio . In hoc oratur pro defunctis: in alio p vñis. Sed no-
tandum q̄ triplex est locus. refrigerii. lucis / pacis. locus enī
paradisi dicitur locus refrigerii ppter ardorem ignis infer-
ni et purgatorii. vñ psal. transiūm⁹ per ignē et aquā. Di-
citur locus lucis cōtra tenebras inferni. de quibz mat. xxiii.
mittite eī in tenebras exteriores. Locus pacis dicitur ppter
transquillitatē mētis que ē ibi cōtra vermē cōscientie eorum
qui non erūt. unde in psa. dicitur. vermis eorū non morietur
et ignis eōum non extinguetur . 19

¶ Equitur decima pars missæ. Nobis quoqz peccatoriis
bus et debet sacerdos tangere pectus suū semel cū di-
cit hec verba scđm quosdā. qz xp̄s semel pro peccatis nostris
mortuus ē. ad ro. viii. scđm alios ter. quia cōtingit peccare
ore corde et opere. cum autē dicit hec verba sacerdos exaltat
paululū vocē suam in altū in quo notatur cōfessio latronis.
de quo luxxiii. memento mei dñe. et c. In hac clausula petit
sacerdos societatē scđoz quos enumerat. qz sacerdos legalis

10

nomina filiorum israel habebat scripta sicut dicitur in exo/
do:xx.

Sequitur undecima pars hulus scz hec per oia: i qua
sunt multa notabilia. Primum notabile est qd dicit p
oia in quo notatur q oia per filiu causata fuit io. i. omnia per
ipsum facta sunt. Secundum est quod dicit sauctifica: in quo no-
tatur q quicqz sanctificatur per grām xpī sanctificat. de cu-
ius plenitudine omēs accepimus io. xvi. pater sanctifica eos
in veritate. i. in filio. Tertiū est quod dicit viuificas: in quo
notatur q quicqz viuificantur per filiu viuificantur io. xliii.
ego sum via veritas et vita. Quartū est quod dicit bene-
dicis per quod insinuat q benedictio celestis datur nobis per
benedictum fructū virginis. fuit autē tres cruces que signi-
fican: tēde centurionis: q in morte xpī scz ipm deū et homi-
nem confessus est: cum dicit math. xxvii. vere filius dei erat
iste. Debet autē ieri iste cruces super vtrāqz speciem panis
et vini. Sequit̄ et p̄sta nobis. et tūc discoopit̄ calix in quo
significat q apta sūt nobis q prius erāt clausa et llege. Se-
quit̄ cū ipso et per ipm et in ipso: tibi deo patri omnipotenti
in unitate spūlācti oīs honor et glā: fuit tūc quatuor crucis
prima super ipsū. secūda cū ipso. tertia sup in ipso. et quarta
sup in unitate spūlācti oīs honor et glā. hec autē fuit disco-
pto calice. et tenet sacerdos calicē cū sinistra manu et acci-
pit hostiā cum dextera. et primo facit signum crucis exteriō
sup calicē. secūdo cū hostia super calicē. tercio interius. quar-
to facit crucē āte calicē cum hostia. prima significat q deus
est extra omnia non exclusus. secunda q super omnia est non
elatus. tercia q deus est intra omnia nō inclusus. quarta q
deus est intra omnia non depresso.

Sequitur duodecima pars que incipit. Dremus et ha-
bet in se quinqz clausulas. prima est orēmus. secūda
pater noster qui es. tercia. Libera nos quesumus domine
quarta pax domini. quinta hec sacrosancta commixtio. In
b.ii.

prima oratur et ostendit nos sacerdos ministros ad orandum
in secunda ostendit nobis quis orandus et quid orandum. Quis
orandus pater noster qui es in celis. secundum quod dicitur iaco. i
omne datum optimum et omne donum perfectum. ut quid orandum. vii.
petitiones que sunt ibi et dicuntur secundum apostolum esse. vii.
postulationes. Tres prime pertinent ad vitam eternam. et ideo sa-
cerdos eleuato calice dicit eas. Alle quattuor pertinent ad vitam
presentem. et ideo deposito calice sacerdos dicit eas. Expositio-
nes huius ordinis alibi scriptissimae. Quid autem ista oratio dicitur alta
voce significat quod rex celorum in noua lege publice et sine velas-
mine predicauit. Sequitur tertia clausula. scilicet libera nos et. que
dicetur sub silentio in signum christi interdum. scilicet in triduo siluit a
predicatione. Sed hic notat quod duo sunt de patena: et faciunt illa
diaconus et subdiaconus que sunt notabilia. quia diaconus tra-
dit eam subdiacono et significat quod ipsi contulit discipulis suis
potestate predicatori regnum dei. Quid autem in quibusdam locis
patena tenetur dico optima significat quod sacerdos orat per eum quod
per predicationem christi nobis revelantur. Per patenam autem que ro-
tunda est significat eternitas que caret principio et fine. quod in
quibusdam ecclesiis tenetur coopta: significat quod sacerdos per ora-
tionem orat in fide ecclesie et quod orat pro universali ecclesia. quod
autem sacerdotem manus a diacono sustentetur dum dicitur pater no-
ster. signat quod vir et aaron sustinebat manus moysi orante pro
israel quod pugnabat contra amalech. exodus xvii. Quid autem dia-
conus iuvat sacerdotem deponens calicem in altari: signat quod io-
seph et nichodemus depoluerunt corpus christi et posuerunt illud
in monumento. iohannes xx. Quid autem diaconus tunc osculatur dextrum
humeri sacerdotis signat quod debet esse particeps laboris: ut
sit eternae retributio particeps. Quod autem in quibusdam
locis puer qui stat vestitus habens cappam ex transuerso:
significat quod caput conuersum est in caudam et iudei qui expe-
ctant messiam cum iam venerint. Cum autem sacerdos dicit
libera nos et cetera tradit patenam subdiaconi diacono et

diaconus sacerdoti / et osculaē eū in dextro humero : p quod
 significatur q̄ ipse vult esse socius in passione / et in regno
 sc̄m q̄ dicit apo. si cōpatimur correnabimus. Quod sacer-
 dos signat se cum patena / et postea de osculatur ipam signifi-
 cat q̄ per passionem filii reconciliemur deo patri: et erimus
 heredes regni celestis : iterū patena sc̄orū posita significat
 lapidē a sepulchro cōmotū. In fine clausule hui⁹ dicit sacer-
 dos. Per dominū nostrum / et cetera . et facit tres partes de
 hostia / unam ponit in calice: et duas comedit. Del secundum
 romanā ecclesiam unam comedit et aliā ponit in calice ter-
 tiam vero reseruat usq; in fine nūsse. Frangitur autem ho-
 stia in tres partes. primo in memoria trinitatis. sc̄do in me-
 moriā triplicis stat⁹ christi. primo mortalis cū hostibus ma-
 uens. secundo mortuus in sepulchro iacens. tertio immorta-
 lis in celo existens. Tertio frāgit̄ hostia in tres partes in si-
 gnū vel memoriā q̄ christus passus fuit in triplici parte sc̄z
 in manib⁹/pedib⁹ / et in latere. Quarto frangit̄ hostia in tres
 ptes i signū q̄ tres sūt ptes corporis mystici una pars est i celo
 et dicitur ecclesia triūphas. secunda pars in terra: et hec pars
 dicitur ecclesia militans. tertia est in purgatorio: et hec dici-
 tur purgans: et hee tres partes possunt haberi per hos ver-
 sus. Tres sūt ecclesiæ partes. pars prima laborat In terris
 partem iam fouet alta quies. Partem que restat expurgas
 decoquit ignis. Excoraqz patet trāitus ad requiem. Vlso
 qualiter tres partes sunt de hostia. nūnc vīdēdum est quid
 utraqz pars significet. prima que ponitur in calice signifi-
 cat q̄ christus transit de virginē maria. pars comesta signi-
 ficat om̄es fideles. pars reseruata significat om̄es mortuos
 hoc modo exponit Helasius papa . Alio modo pars posita
 in calice significat ecclesiā militantem . pars comesta
 significat ecclesiā triumphantem . pars reseruata usq; in
 finem nūsse secundum antiquum morem significat eos qui
 sunt in purgatorio. unde versus. Frangitur in partes tres
 b:iii.

hostia. tincta beatos. pars comedea notat viuos: seruata se
pultos. Item notandum est q̄ sub qualibet parte est christus
totus verus deus et verus homo. sicut si frangatur speculum
in qualibet parte ipsius resultaret imago respicientis. Itē
sicut in diversis locis patet de voce/ si aliquis loqretur mul-
tis vix una est: tamen a multis percipitur et simul. Se-
quitur quarta clausula. scilicet Pax domini sit. quam cum
dicit sacerdos: facit tres cruces cum parte hostie. quam post
ea debet ponere in calice. Tres prime significant q̄ christus
resurgens a mortuis dixit discipulis suis Pax vobis. Ioh. xx.
Dicit ergo sacerdos. Pax domini. id est pax pectoris ut vo-
biscum semper. id est in presenti: et pax eternitatis in futuro
Chorus respondet. et cum spiritu tuo. Triplex est pax. scili-
cet pax pectoris/pax temporis: et pax eternitatis. Et tunc
incipit. Agnus dei: in quo notatur q̄ christus ad tria venit.
Primo ut liberaret nos a miseria culpe. Secundo ut nos re-
dimeret a miseria pene. tertio ut nobis daret de plenitudine
gratiae sue. Quantum ad duo prima dicitur bis miserere no-
bis. quantum ad tertium dicitur: dona nobis pacem. Item
dicitur ter: agnus dei. primo quia cognovit patrem obedi-
endo ei. Unde apostolus ad ephesios. ii. Factus est obediēs
usq; ad mortem. dicitur enim ab agnoscendo. Secundo dicitur
agnus dei. quia agnouit matrem suam eius curam ha-
bendo. Unde iohannis. xx. Ecce mater tua. Tertio dicitur
agnus dei: quia pro pietate sua factus est nobis hostia. agnus
enim dicitur ab agno grece quod est puer latine. ZZ

Equitur quinta clausula huius scilicet. Sacrolæcta
comixtio. quam cum dicit sacerdos ponit partē ho-
stie cum qua facit tress crucis in calice: et facit sacerdos hanc
comixtionem ad significandū q̄ corpus christi non fuit sine
sanguine vel sanguis sine corpore. sed unā facit ad designandū
q̄ unū sacramentū conficitur ex specie panis et vini p̄ quod
innuit q̄ christus ultra iam non est moriturus. Facta com-

12

mixtione et finita oratione assumit pacem a corpore domini
et dat diacono. et hoc sit in signum q̄ par spiritualis data est
a christo humano generi. diaconus dat pacem aliis : et alii
inter se. in signū q̄ omnes debet habere pacem. et maxime
filii ecclesie. per hanc rationē potest haberi ratio quare non
datur par in missa pro defunctis . quia defuncti non indiget
temporali pace/ sive corporali sanitatem 23

Ecclitur perceptio corporis et sanguinis domini no-
tri iesu christi / cc . Ante corporis et sanguinis perce-
ptionem debet dicere acerdos orationes a sanctis patribus ins-
titutas. Prima dirigitur ad patrem: que incipit. Dñe iesu
alia ad spiritū sanctū: s. Allit nobis quelcumus dñe. Vel veni
sancte spiritus . Post hoc debet sacerdos meditari de incar-
natione christi et pa' one: et virtute huius sacramenti. Et
sic cum maiori deuotione et timore debet percipere corpus
christi et percepto corpore christi dicat sacerdos istam oratio-
nem. Corpus et sanguis domini nostri iesu christi custodiat
me . Post perceptionem corporis et sanguinis sumat de vino
semel vel bis prout consuevit. vel si aliquis debeat celebrare
iterum illa die post perceptionem corporis et sanguinis n̄l
sumat de vino in prima missa: quia corpus christi exigit sto-
machum ieiunium/ et sic non aufer ieiunium. Hnde vers⁹
A te sumenda non est ablutio vini . Hac iterum luce si cele-
brare velis. Post hoc dicatur communio que sic appellatur
vt communicemus/ cc . Vel dicitur communio: quia in pri-
mitiva ecclesia populus cōmunicabat qualibet die. Sed p-
pter peccatum circumstans nos: statutū fuit vt communica-
ratus ter in anno solum/ scilicet in pasca. in pentecoste.
et in nativitate domini. et modo precipitur omnibus ad mi-
nus sumere in pasca. Et notandum q̄ pro communione que
solebat fieri quolibet die: datur par quotidie . Item pro co-
munione que solebat fieri diebus dominicis datur panis be-
nedictus . His expletis videtur est de quarta parte mis-

se que dicta est superius gratiarum actiones. In hac pte redit
sacerdos ad dextrum cornu altaris in signum q̄ iudei in si-
ne mundi conuertentur. Propterea dicit collectas iuxta nume-
rum secretorum Collecta autem quā dicit sacerdos in fine
misse signat q̄ sublequens ēt nobis necessaria sicut p̄cedēs
Et illa ultima significat q̄ aduocatum habemus apud pa-
tem. Et nota q̄ sacerdos quinque vertit se ad populum:
in signum q̄ christus in die resurrectionis quinq; vicibus ap-
paruit discipulis suis et marie magdalene. Item duobus
discipulis euntibus in emauis. Alioribus reuertentibus
de monumento: que tenuerunt pedes eius. Et ultimo vi-
decim discipulis congregatis in iherusalem. Aliis vero qui
q; vicibus tantum legitur eis apparuisse infra suam ascen-
sionem. Item ad mare tiberiadis petro et filiis zebedei: et
aliis nulloribus. His dictis dicit sacerdos vel diaconus
Benedicamus domino. iuustans populum ad gratiarum
actiones. quia post omnia debemus humiliari deo. In die-
bus festiuis dicitur. Ite missa est. id est: ite ad propria missa
est consumata. Item ite missa est sumitur a veteri lege ubi
populus israeliticus licentiatuſ a rege: cito reuerti consue-
uit ad propria. Item in missa pro defunctis dicitur.
Requiescant in pace: et optatur eis requies eterna. Itē
dicit psalmista. Septies in die laudem dixi tibi. Propter
quod ecclesia constituit septem horas dicendas vel laudes.
Prīmam/ tertiam/ sextam/ nonam/ vespertas/ completo-
rum: et matutinas. Matutinale officium: propter carnem
domandam, et pro psalterio legendo a sanctis patribus in-
stitutum est. quia sicut dicitur Ecclesiastici xxii. Vigilia ocu-
lo: um tabescit carnes. Laudes ad tentationes diaboli repel-
lendas. Vnde psalme xxvi. Experciscimini et laudate qui ha-
bitatis in puluere: quia vos etc. Item ad coronam glorie ob-
tinendam: iuxta illud. Non sit vobis vanum surgere ante
lucem: quia promisit dominus corona vigilantibus. Prīma

dicimus quia tunc osculans fuit dñs a iuda. Tertia: qz tuc
 linguis iudeorum morti fuit adiudicatus. Itē in hora tertia
 sp̄s sanctus ad apostolos descendit. Unde cātāt ecclesia. Dū
 hora cunctis tertia. Hec tam dicimus: quia tunc fuit crucifi-
 xus. Nonam dicimus: quia tunc emisit spiritū. Vesperas: qz
 tunc dominus depositus fuit de cruce. Completorium: quia
 tunc positi: fuit corpus christi in se pulchro. Et notandum
 qz contingit peccare: ore corde et opere. Ideo tribus modis
 diuersis incipiuntur hore. Matutine per domine labia: et
 Completorium per Conuerte nos. alie vero per Deus in
 adiutorium. Domine labia mea aperies contra peccatum
 oris dicitur Deus in adiutorium: contra peccatum operis.
 Conuerte nos: contra peccatum cordis. Et quia in peccato
 cordis et oris est aliquid operis: ideo per omnes horas diei
 dicitur Deus in adiutorium. Monachi vero dicunt in ma-
 tutinis prius. Deus in adiutorium. et postea. Domine la-
 bia mea aperies. quia sine auxilio dei: nec cor nec labia ad
 eius laudem possunt aperiri. Jo. xv. Sine me nichil potes-
 sis facere. Hymnus significat laudem. psalmus bonam et
 diuinam operationem. antiphona caritatis copulam. Capit-
 tulum exhortationē boni operis. responsorum bonū opus.
 versiculus fructus boni operis. Oratio misericordiam dei
 significat: que precedit et subsequitur hominem in bonis
 operibus.

Explicit speculum ecclesie.

Incipit speculum sacerdotum
volentium celebrare missam

Et primo ante missam habēda sunt tria scilicet intencionis discussio generalis cōtrictio et pura confessio. Intencionis discussio ne propter vanam gloriā celebret. ne propter verecundiamine propter alicuius persone fauore. ne propter lucrum temporale. ne propter cōsuetudinem. Generalis cōtrictio de omissis bonis que facere debuit. et de cōmissis corde et opere pura confessio notabilitū peccatorū cōmuni vel notorum et ignotorū. In missa sit diligēs circa locū. I. tabulā ut recipere possit vīerū. Diligētior circa calicem me sit fractū vīl non preparatus. diligentissimus circa materiā: ne hostia sit corrupta. vinum acetosum aut desit aqua.

In canone sit diligentia magna in signis: ut humiliter fiat. Maior in verbis: ut veraciter ea dicat. Maxima in intentione: ut firma fide cōsiderat et intendat. In consecratioō beat diligētia ad conficiendū corpus christi. reuerenciam ad tangendū et deuocionē ad sumendū. In tangendo corpus christi sit reuerētia magna. propter cōtinentiā tam excellentis corporis christi. Maior propter continentiam tam excellentioris aie christi. Maxima propter continentiam tam excellētissime diuinitatis christi. Quid in cōsiderando intendit facere. Deum per lachrymas colere. mortē christi memoriari totam ecclesiā adiuuare. Quid consecrando intendit consequi. Augmentū dilectionis. inseparabilitē unionis. accelerationē fructuōis. Sit hūllis oratio in primo et secūdo mente pro se: ne tam indignus minister indigne recipiat tam dignissimū misterium. ne tam iduotus presbiter iustissimū iudicem flectat in suum iudiciū. Ne tā immūd' hospes tā excellētissimū hospitē a se repellat fetore truminū. et ut pīl simus dominus eū participem faciat electorū sacerdotum Secundo pro viuis ut sint particeps tāti misterii. auditores habiles missarū beneficii. cōtemptores humiles vanita-

tum mundi. satisfactores stabiles defectus proprii. et sectatores vigiles diuini beneficij. Tertio in secundo memeto p de sublidiis. ut per tam suauissimum misterium habeant continuum refrigerium; ut per preces ecclesie et fidelium habeant suave a peis tum ad sanctorum consortium. Post missam fiat summa gratiarum actione de tanto pane suauissimo angelorum cratore a creatura recepto. de tanto viatico proficuo christi electorum creatore a creatura recepto. O sacerdos corpus tuum quotidianus efficitur sepulchrum christi. quomodo ex ore tuo progreditur falsitas/ per quod ingreditur veritas. Quomodo oculi tui videt vanitatem. qui quotidie aspiciunt veritatem? Quomodo manus tue extenduntur ad illicita: que tenent tenente omnia? Quomodo te replies et nigrigitas vino: qui debes esse plenus deo?

versus.

Lum domino psalles: psallendo tu tria serues
Dirige cor sursum. bene profer. prospice sensum.
Constat in altari carnem de pane creari.
Iste cibus deus est: qui negat hoc reus est.
Nam sanctum pignus nemo sumat: nisi dignus.
Qui capit indigne diro cruciabitur igne.

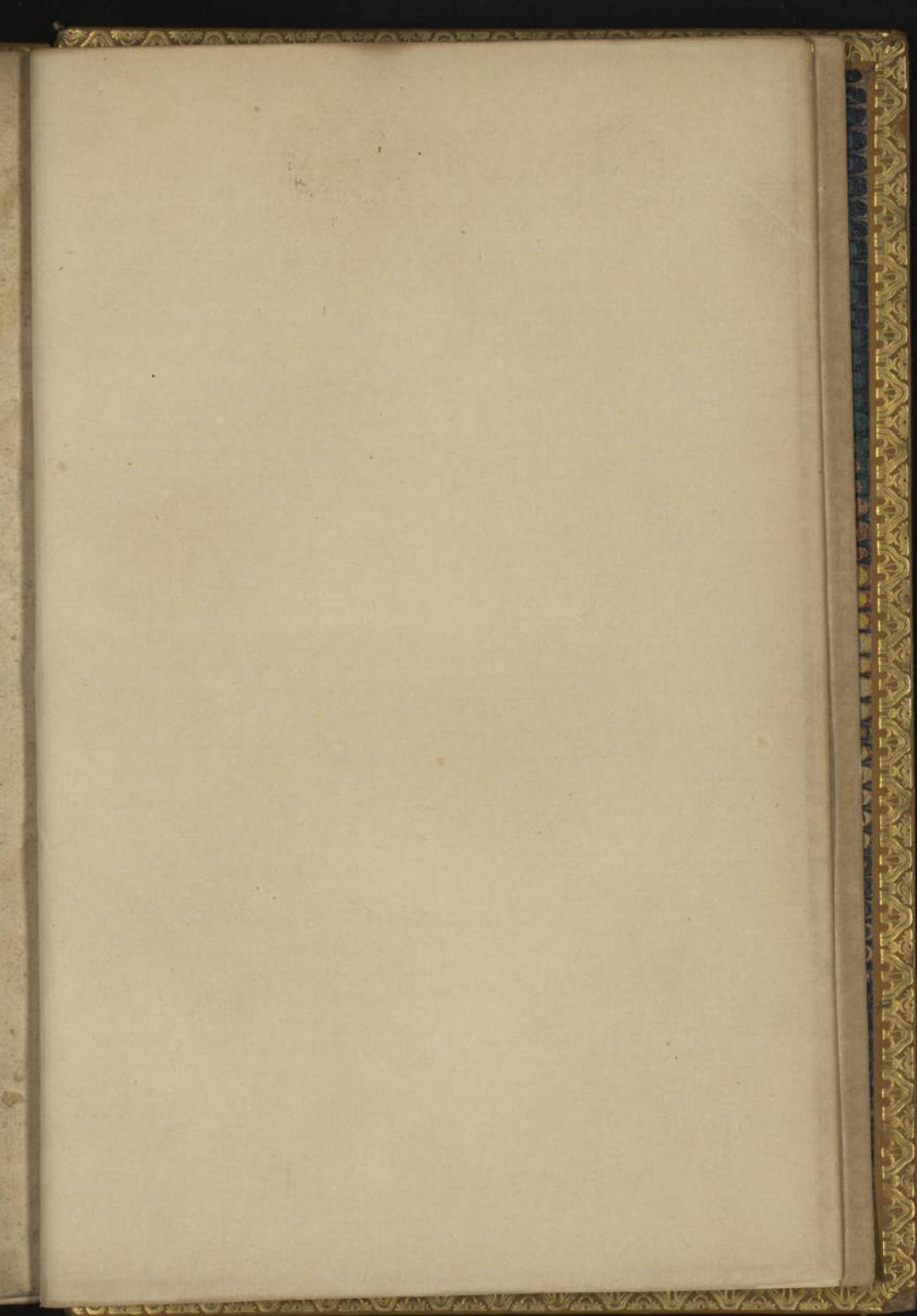
Domini petri Helenensis episcopi breve/ sed iocundum in ecclesie speculum epigramma.

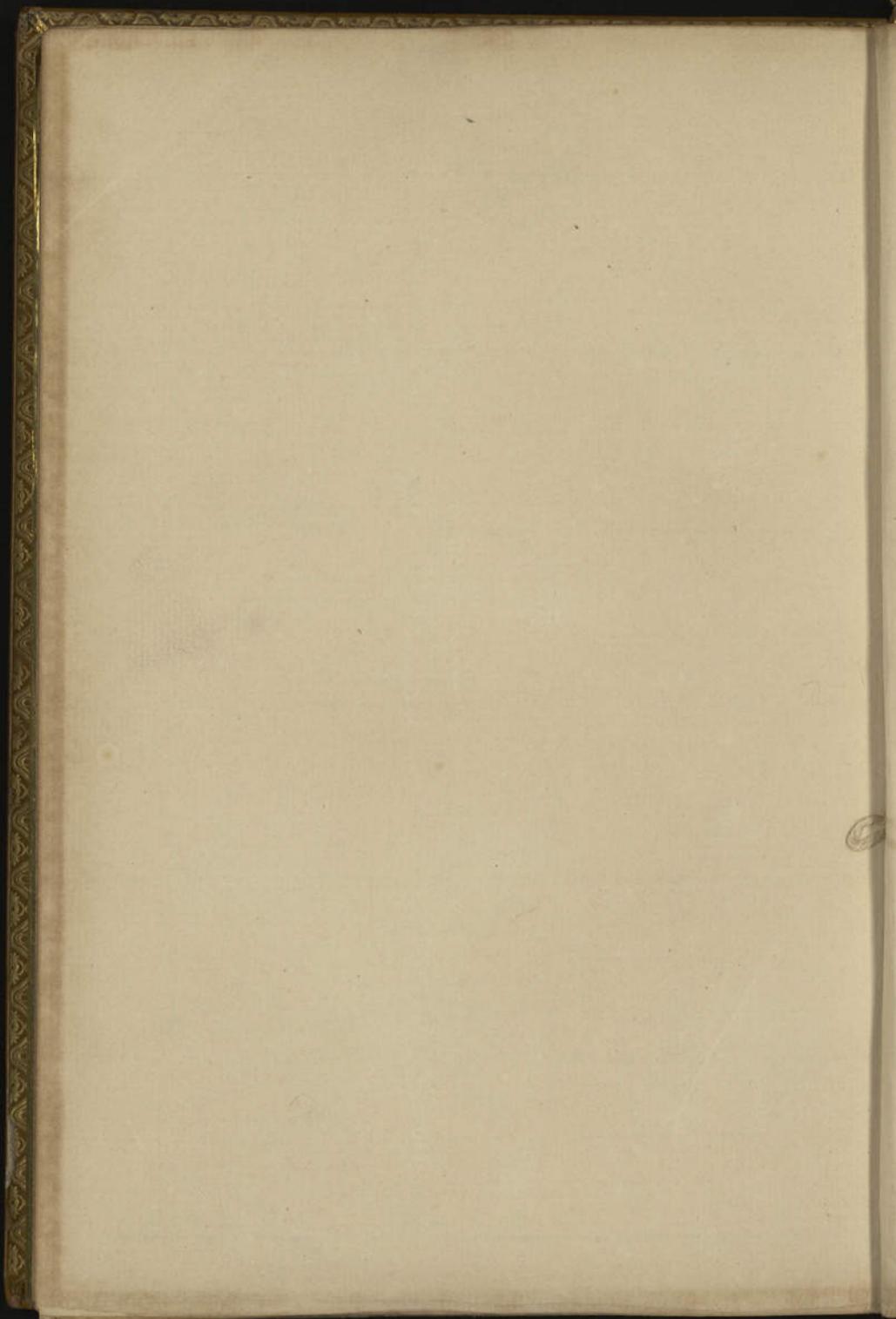
Quisquis ad altaris pergis solemnia sacra:
Hortor et admoneo quod tibi ferat opem.
Ecclesie legitim que specula nunc tibi mitto.
Quum legeris relegas: deniqz doctus eris.
His misteria quid signent/ lacra qz nescis;
Ita compries. hoc igitur repeatas.
Tunc speculum sacerdotum

Le Jourdy au Poer & 19 marte 1562
moyent bon est feur foy mesme
lement M. de Lomond natt le 20
floop d'evreux qm le hant d'Uzay
est plesant le riuere le malin
et fort en eau ces 2 astre celi et
dicta fuite qm apres le 20 d'au
moys

1562
Le Vendredi marte 4 d'auant No^r
Peyne le bateye Jean Lescuy appelle
de la Pay le bateye de la Pay
comme de la Table de 20 am
est forte qm devant et devant
et enys le bateye

3

